

Miroslav Glavičić

Kultovi *The Cults*
antičke *of ancient*
Senije *Senia*

Miroslav Glavičić
KULTOVI ANTIČKE SENIJE
THE CULTS OF ANCIENT SENIA

Nakladnik
Sveučilište u Zadru

Za nakladnika
Ante Uglečić, rektor

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost
Josip Faričić (predsjednik)

Recenzenti
Nenad Cambi
Marin Zaninović

Lektor
Kazimir Šćiran

Prijevod na engleski jezik
Marija Kostić

Grafičko oblikovanje korica
Ljubica Marčetić Marinović

Prijelom i računalna obrada
Denis Gospić

Tisak
DENONA d.o.o.

Naklada
350

ISBN
978-953-331-041-1

Izdavanje ove knjige financijski je potpomoglo
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Zadar

UDK 904(497.5 Senj)“652”

GLAVIČIĆ, Miroslav

Kultovi antičke Senije / Miroslav Glavičić.
- Zadar : Sveučilište, 2013. - 114 str. : ilustr.
(pretežno u bojama) ; 30 cm

Bibliografija: str. 102 ; bibliografske bilješke uz
tekst. - Kazala.

ISBN 978-953-331-041-1

140522057

Miroslav Glavičić

Kultovi *The Cults*
antičke *of ancient*
Senije *Senia*

SADRŽAJ / CONTENTS

Uvod Introduction	1
Kult Magnae Matris The Cult of Magna Mater	7
Kult Dijane The Cult of Diana	39
Kult Libera The Cult of Liber	59
Serapisov kult The Cult of Serapis	81
Kult Mitre The Cult of Mithra	89
Kazala Indexes	104

FILIVS PATRI
PIENTISSIMO

UVOD

INTRODUCTION

Na utoku Senjske drage, koja se kao razdjelnica duboko urezala između obronaka južne Kapele i Senjskog bila, na sjeveroistočnoj strani dubokoga morskog zaljeva tijekom antike razvija se rimskodobna Senija. Arheološkim je istraživanjima utvrđeno da rimskodobnom gradu prethodi naselje gradinskog tipa (prapovijesna Senija), koje se tijekom željeznog doba formira na brdu Kuk. Smještaj podno planinskog prijevoja Vratnik (698 m n.v.), kojim je od davnina prolazio najkraći prirodni put od mora k unutrašnjosti kontinenta, i obrnuto, i pogodna luka omogućili su da već u to doba Senija bude mjesto žive trgovine, susreta različitih kultura i njihovih etničkih nositelja. U slijedu povijesnog razvitka, zbog iznimnog prometnog, trgovačkog i strateškog značenja, koje proizlazi iz izvanrednog zemljopisnog položaja, čini se da je antička Senija bila predodređena da postane najznačajniji rimskodobni grad i središte romanizacije svoga dijela istočne jadranske obale te obližnje prekovelebitske japodske unutrašnjosti.

U kontekstu razvoja društveno-političkih i vojnih prilika koje su povezane s rimskim osvajanjima sjeverozapadnog dijela Ilirika tijekom 2. i 1. st. prije Krista, Senija je imala veliko strateško značenje. Premda ne postoje egzaktni arheološki podaci ili izravni navodi u pisanim povijesnim vrelima, većina historičara drži da je Oktavijan godine 35. prije Krista krenuo iz Senije u vojnu protiv "ovostranih" i "onostranih" Japoda, završivši pohod osvajanjem Segestike. To bi značilo da su Rimljani koristili Seniju kao svoju sigurnu pomorsku i logističku bazu iz koje kreću u ratne pohode protiv starosjedilačkih naroda u unutrašnjosti. Takva konstatacija predmnijeva da od otprilike sredine 1. st. prije Krista ili nešto kasnije u Seniji postoji čvrsta i organizirana

Roman-era Senia developed during antiquity at the end of Senjska Draga which is cut deeply in the slopes of southern Kapela and Senjsko Bilo as a dividing line, on the north-eastern side of a deep sea bay. Archaeological research indicated that a settlement of a hill-fort type (prehistoric Senia) preceded Roman-era city. This settlement was formed during the Iron Age on the Kuk hill. Location at the foot of the mountain pass Vratnik (698 m above sea level), where the shortest natural road passed from the sea to the interior and vice versa, and a favourable port made Senia a place of lively trade and encounters of various cultures and their representatives. In the course of historical development, due to exceptional traffic, merchant and strategic importance it seems that Senia was predestined to become the most important Roman-era city and center of Romanization of this part of the eastern Adriatic coast and the nearby Iapodean interior over the Velebit mountain.

In the context of development of social/political and military circumstances which were related with Roman conquests of north-western part of Illyricum during the 2nd and 1st centuries BC, Senia had great strategic importance. Although there are no exact archaeological information or direct statements in the written historical sources, most historians believe that Octavian went on a mission against Iapodes (on "this" or "other" side) in 35 BC from Senia, ending it with conquest of Segestica. This means that the Romans used Senia as their safe naval and logistics base from which they started war missions against native populations in the interior. Such statement implies that there was a firm and organized nucleus of Roman citizens in the mid-first century BC or somewhat later, con-

jezgra rimskih građana, spontano naseljenih italjskih trgovaca i drugih poduzetnika, koje podupire lojalno domicilno stanovništvo. Konačnom pacifikacijom unutrašnjosti provincije, Senija kao mjesto spajanja morskih i kopnenih trgovačkih putova dobiva iznimno veliko trgovačko i prometno značenje. Proizvodi koji su u Seniju dolazili iz unutrašnjosti distribuirani su dalje morskim putovima. Roba koja se brodovima dopremala u Seniju prevozila se cestovnim mrežama dalje u unutrašnjost. Trgovalo se vjerojatno svim i svačim, od poljoprivrednih proizvoda do luksuzne i skupocjene robe, a najviše, čini se, drvom i solju.

Rimskodobna Senija nastaje na sjeveroistočnoj strani dubokog morskog zaljeva i tijekom povijesnog razvitka svojim urbanističkim likom i pravnim ustrojem postaje antički grad u pravom značenju toga pojma. Osnovu urbanističkom oblikovanju grada odredio je morski zaljev, koji je znatno dublje ulazio u kopno nego današnja luka, odnosno osnovni pravac njegova pružanja u smjeru SZ – JI diktirala je konfiguracija terena i pretpostavljena operativna obala. Druga značajna odrednica bile su prometnice, ponajprije ona u pravcu Tarsatike ili iz nje, koja je do grada dolazila na njegovu SZ dijelu, i ona na JI grada, koja je kao najkraći prirodni put povezivala morsku obalu s unutrašnjošću kontinenta i bila presudna za prosperitet grada. Arheološki dokumentirani ostatci antičke arhitekture i arhitektonske plastike, kao i posebno utvrđivanje njihova odnosa s nekropolama, određuju približno urbani areal antičkoga grada, koji se prostirao na znatno većoj površini od srednjovjekovnoga grada. Zbog veće koncentracije antičkih nalaza i konkretnih odnosa na terenu, središte rimske Senije treba ubicirati na prostor današnje Široke kuntrade ili u njezinu blizinu, tj. istočno od današnje katedrale Blažene Djevice Marije. Izričitim navodom u natpisima, što je dijelom potvrđeno i arheološkim istraživanjima, od javnih građevina u Seniji je potvrđeno postojanje gradske kurije, kupališta te hramova i svetišta *Magnae Matris*, božice Dijane i boga Libera, čiji je kulturni objekt otkriven na gradskoj periferiji. Recentna arheološka istraživanja potvrdila su ranije indicije o postojanju starokršćanskih objekata, čiji su skromni tragovi ustanovljeni na prostoru oko današnje Katedrale. Najvjerojatnije u doba vladanja cara Augusta Senija postiže municipalni status, odnosno postaje grad s organiziranom i prema rimskopravnim načelima ustrojenom gradskom upravom. Na žalost, do sada imenom nije poznat niti jedan municipalni magistrat ili član gradskoga

sisting of spontaneously settled Italic merchants and other businessmen with the support of loyal native population. Senia as a place of intersection of naval and terrestrial roads got exceptional merchant and traffic importance after final pacification of the province interior. Products coming to Senia from the interior were shipped further using naval routes. Various commodities were traded with, from agricultural products to luxurious and precious items, but as it seems mostly wood and salt.

Roman-era Senia was created on the north-eastern side of a deep sea bay. During its historical development it became an ancient city in the full sense of the word in its urbanistic appearance and legal structure. Basis of the urbanistic formation of the city was determined by the sea bay which entered the mainland considerably deeper than the present-day port, i.e. its main direction NW – SE was dictated by the terrain configuration and assumed operational quay. The second important determinant were roads: the one in the direction of Tarsatica or from it, which came to the city in its NW part and the one at the SE part of the city which connected the sea coast with the interior of the continent as the shortest natural way and was crucial for the prosperity of the city. Urban area of the ancient city (which was considerably larger than its medieval area) can be discerned from the archaeological remains of ancient architecture and architectural sculpture as well as by determining their relation with necropolises. Due to larger concentration of ancient finds and specific relations in the field, center of Roman-era Senia should be located in the area of present-day Široka Kuntrada or its vicinity, i.e. to the east from the present-day cathedral of the Blessed Virgin Mary. Existence of the city curia, bathing complex and temples and sanctuaries of *Magna Mater*, goddess Diana and god Liber (cult object unearthed at the city periphery) were mentioned in the inscriptions and confirmed in archaeological research to a certain extent. Recent archaeological research confirmed earlier indications about the existence of Early Christian objects whose modest remains were found in the area of the present-day cathedral. Senia obtained municipal status probably during the reign of the Emperor Augustus i.e. it became a city with city administration organized and structured after the Roman legal principles. Unfortunately we know of none municipal magistrates or members of the city council by name. However activity of the city council and people of Senia (*plebs Seniensium*) was

Sl. 1. Ulomak natpisa za spomenom puka antičke Senije (*plebs Seniensium*) (Gradski muzej Senj, foto M. Glavičić)

Fig. 1. Fragment of an inscription mentioning people of ancient Senia (*plebs Seniensium*) (Senj City Museum, photograph by M. Glavičić)

vijeća, međutim dokumentirana je aktivnost gradskog vijeća i puka Senije (*plebs Seniensium*) pri iskazivanju počasti zaslužnim sugrađanima koji su bili članovi kolegija augustala (Sl. 1). Epigrafska potvrda postojanja kolegija augustala (*ordo* i *corpus Augustalium*), kao i navođenje svećeničke službe (*Augustalis*) koje su navedeni pojedinci obnašali u promicanju kulta carske osobe, izravan je dokaz da je u Seniji štovan carski kult. Gdje je bilo kulturno mjesto i objekt u kojemu se obavljalo štovanje carskog kulta, zasada nije utvrđeno, međutim ne treba dvojiti da se ono nalazilo u najužem središtu grada.

documented in paying respect to deserving citizens who were the members of the collegium of augustales (fig. 1). Epigraphic confirmation of presence of the collegium of augustales (*ordo* and *corpus Augustalium*) as well as mentioning sacerdotal office (*Augustalis*) which was performed by certain individuals in promoting the cult of the emperor, can serve as a direct testimony that the imperial cult was honored in Senia. Exact position of the cult place and object for honoring the imperial cult have not been determined. It is certain that it was situated somewhere in the very center of the city.

Relativno skromna epigrafska građa omogućuje samo djelomičan uvid u narodnosnu pripadnost i socijalnu strukturu stanovništva antičke Senije. Onomastička analiza imena osoba dokumentiranih na poznatim natpisima pokazuje da se među stanovnicima Senije pojavljuju Italici i Orijentalci. U prvo doba susreću se isključivo Italici. Sudeći prema natpisima, vodeća porodica u Seniji bili su *Valerii*. Italska struktura stanovništva Senije, među kojima je bio i određeni postotak osoba za koje se unatoč njihovim latinskim imenima može pretpostaviti autohtono podrijetlo, prevladava do otprilike početka druge polovice 2. st. Tada dolazi do izrazite promjene etničkog sastava i socijalnog statusa stanovništva Senije, odnosno na natpisima se pojavljuju osobe istočnoga podrijetla i libertinskog statusa. Čini se da je barem dijelom ta promjena povezana s povećanim gospodarskim prosperitetom grada. Veliko prometno i trgovačko značenje Senije u drugoj polovici 2. st. najbolje posvjedočuje podatak o postojanju carskog carinskog ureda za Ilirik (*publicum portorium Illyrici*).

Budući da je značenje Senije (trgovačko, prometno, strateško ili neko drugo) ovisilo o razvoju društveno-političkih i gospodarskih prilika na širem prostoru, nesigurnosti u unutrašnjosti, uzrokovane čestim sukobima Rimljana s barbarima na granicama Carstva, tijekom kasne antike imaju izravne reperkusije na sudbinu antičke Senije. Trgovina, glavni pokretač razvoja grada, rapidno opada. Kasna antika vrijeme je odumiranja, osiromašenja i posvemašnje dekadencije života u Seniji. U nemirnim i nejasnim vremenima kasne antike i velike seobe naroda, došavši starom prometnicom, ishodištem ili završetkom toliko značajnog prirodnog puta preko prijevoja Vratnik, neka ratoborna skupina, opljačkavši i popalivši grad, učinila je kraj antičkoj Seniji. O nasilnoj smrti ovoga antičkoga grada zorno svjedoče tragovi rušenja i paljenja koji su na više mjesta uočeni pri arheološkim istraživanjima antičkih građevina. Na ruševinama antičke Senije Hrvati podižu srednjovjekovnu *Senu* a dalje, tijekom povijesnog razvitka, u neprekinutom se kontinuitetu razvija grad koji danas nosi ime Senj i u svom imenu čuva tradicije antičke Senije.

Značenje Senije u antičko doba nije razmjerno broju podataka koji su nam iz tog doba danas poznati, odnosno to značenje dokazuje relativno malen broj arheoloških nalaza. Razloga takvu stajnju ima više, a dva držimo bitnim. Prvi je razlog proteklo vrijeme i život koji se na istom mjestu odvijao

Relatively modest epigraphic finds enable only partial insight into ethnicity and social structure of the population of ancient Senia. Onomastic analysis of the persons from the known inscriptions proves that the Italics and Orientals appear among the inhabitants of Senia. At first there were only the Italics. Judging from the inscriptions, leading family in Senia were the *Valerii*. Italic structure of the inhabitants of Senia was predominant until the beginning of the second half of the 2nd century. There were also some residents of Senia with probable autochthonous origin despite their Latin names. Then ethnical composition and social status of the inhabitants of Senia changed, i.e. persons of Oriental origin and freedmen started to appear in the inscriptions. It seems that this change had to do with the growing economic prosperity of the city. Great traffic and merchant importance of Senia in the second half of the 2nd century is best illustrated by the existence of the imperial customs office for Illyricum (*publicum portorium Illyrici*).

Since meaning of Senia (trade, traffic, strategic and any other) depended on the development of social/political and economic circumstances in a wider region, turmoils in the interior, caused by frequent conflicts between the Romans and barbarians at the frontiers of the Empire had direct consequences on life of ancient Senia in late antiquity. Trade as the main initiator of the city development declined rapidly. Late antiquity was a period of decline, deterioration and complete decadence of life in Senia. In restless and uncertain times of late antiquity and Great Migration period, some aggressive group destroyed ancient Senia coming from the old road, or the ending of immensely important natural road over the Vratnik pass. Violent death of this ancient city is evident from traces of destroying and burning noticed at several places in the archaeological research of ancient objects. On the ruins of ancient Senia the Croats built medieval *Sena*, and throughout the historical development in an uninterrupted continuity a city developed still bearing the name Senj preserving in the name tradition of ancient Senia.

Importance of Senia in antiquity is not in proportion with the amount of data from that period known to us, i.e. its importance is proved by a relatively small number of archaeological finds. There are several reasons for such situation, but two seem to be particularly important. The first reason is time that passed and life that was happening at the same place in almost uninterrupted continuity

u gotovo neprekinutom kontinuitetu od antičkih dana do danas. Svaka je epoha donosila nešto novo, novi načini i organizacija gradskog života negirali su ranije tradicije koje su sve dublje tonule u povijest i zaborav. Pri tome ne smijemo zaboraviti da je antička Senija temeljito porušena, da su antički objekti razgrađivani kako bi se dobio kvalitetan građevinski materijal, a ono što je ostalo prekriveno je stoljetnim naslagama štuta i zemlje. Drugi je razlog nedovoljna istraženost. Naime, najveći dio provedenih istraživanja pripada zaštitnim arheološkim istraživanjima vršenim na manjem prostoru, često usporedno s vršenjem građevinskih radova ili, još gore, nakon završenih iskopa bez mogućnosti primjene uobičajenih pravila struke. Od svih se arheoloških istraživanja samo ona vršena kod Katedrale 1949. i 1950. te istraživanja na prostoru Štele godine 1972. mogu uvjetno nazvati sustavnim arheološkim istraživanjima. Stoga su naše spoznaje o antičkoj Seniji više rezultat domišljatosti vrsnih istraživača nego obradi podataka dobivenih konkretnim terenskim istraživanjem.

Krajem 19. st. više uglednih i imućnih Senjana prikuplja razne predmete koji dospijevaju u tadašnji Narodni zemaljski muzej u Zagrebu. Tako su sačuvani vrijedni nalazi koje su obradili i objavili u raznim godištima *Viestnika Hrvatskoga arheološkoga društva* nestori naše arheologije Josip Brunšmid i Šime Ljubić. Karl Patsch u svome djelu *Die Lika in römischer Zeit* (Wien 1900.) prvi je dao nešto cjelovitiji opis antičke Senije na temelju pronađenih arheoloških nalaza i tadašnjih spoznaja. Godine 1940. u monografiji *Senj* Josip Klemenc daje prikaz povijesti Senja u prethistorijsko i rimsko doba. Nakon godine 1945. dr. Vuk Krajač, djelujući kao počasni konzervator i predsjednik Senjskoga muzejskog društva, vrši nekoliko manjih arheoloških istraživanja. Godine 1949./50. na prostoru iza svetišta katedrale Blažene Djevice Marije arheološka istraživanja provela je Ivica Degmedžić. Tada je, između ostalog, bila pronađena mramorna glava boginje Dijane. Rijetkima je bilo poznato, a to sada ovdje prvi put objavljujemo, da je tu mramornu glavu u izbačenom materijalu pronašao Ante Glavičić, tada maturant senjske gimnazije. Osnutkom Gradskog muzeja Senj godine 1962. stekli su se povoljniji uvjeti za pohranu i prezentaciju arheološke, poglavito antičke, spomeničke baštine. U sklopu djelatnosti Gradskog muzeja Senj, kada je god to bilo moguće, vršena su arheološka istraživanja,

from antiquity to present day. Every epoch brought something new, new ways and organization of city life negated earlier traditions which sank deeper in history and oblivion. We must not forget that ancient Senia was ruined thoroughly, ancient objects were deconstructed in order to obtain quality building material, and what was left was covered with centennial deposits of rubble and soil. The second reason is insufficient level of exploration. Namely largest part of conducted research refers to rescue archaeological research undertaken on a smaller area, frequently alongside construction works, or even worse, after excavations had already been performed without a possibility to apply rules of the profession. Out of all archaeological excavations only the ones near the cathedral from 1949 and 1950 and excavations in the area of Štela from 1972 can be referred to as systematic archaeological excavations conditionally. Therefore our insights about ancient Senia are more results of ingenuity of excellent researchers than analysis of the data as a result of specific excavations.

At the end of the 19th century several dignified and wealthy residents of Senj collected various objects which got into what was the National Museum in Zagreb at the time. In that way important finds were preserved which were analyzed and published in various editions of *Viestnik Hrvatskog arheološkog društva* (Journal of the Croatian Archaeological Society) by renown Croatian archaeologists Josip Brunšmid and Šime Ljubić. Karl Patsch in his work *Die Lika in römischer Zeit* (Wien 1900) was the first to give a more complete description of ancient Senia on the basis of unearthed archaeological finds and knowledge at the time. In 1940 in the monograph *Senj* Josip Klemenc provided a review of history of Senj in prehistory and Roman period. After the year 1945 dr. Vuk Krajač, acting as an honorary conservator and president of the Senj Museum Society conducted several smaller archaeological excavations. Ivica Degmedžić carried out archaeological excavations in 1949/50 in the area behind the sanctuary of the cathedral of the Blessed Virgin Mary. Marble head of the goddess Diana was found on that occasion. Few people know it, and it will be published for the first time here, that the head was found in the excavated soil by Ante Glavičić, graduate of the Senj grammar school at the time. When the City Museum of Senj was founded in 1962 more favourable conditions were realized for depositing and presenting archaeological monuments particu-

među kojima dominiraju ona koja se tiču antičke Senije. Istraživanja je od osnutka Muzeja pa sve do umirovljena godine 1997. provodio Ante Glavičić, koji je rezultate istraživanja i svoja promišljanja o antičkoj Seniji kontinuirano objavljivao u svescima *Senjskog zbornika*. Brigu o arheološkoj baštini pohranjenoj u Gradskom muzeju Senj nastavlja Blaženka Ljubović, koja o provedenim zaštitnim arheološkim istraživanjima također izvještuje u *Senjskom zborniku*.¹ Kao suradnici znanstvenog časopisa *Senjski zbornik* svoje vrijedne radove, u kojima obrađuju konkretne nalaze i probleme, ili kraće priloge kojima upozoravaju na značenje antičke Senije, objavljuju i drugi renomirani arheolozi i povjesničari.²

Već smo istaknuli da značenje Senije u antičko doba nije razmjerno broju podataka koji su nam danas iz toga doba poznati, odnosno da relativno mali broj arheoloških nalaza svjedočiti o njezinom velikom značenju. To znači da ne možemo dublje prodrijeti u sve pore života antičkoga grada koji je kroz cijelo vrijeme svoga postojanja bio najvažnije središte ovoga dijela istočne obale Jadrana. Međutim, na temelju oskudnih tragova materijalne kulture moramo barem pokušati rekonstruirati dijelove povijesti antičke Senije, nadajući se da će poneki sretan nalaz dopuniti dosadašnja znanja, koja ipak nisu minorna. Stoga smo, objedinjujući arheološku građu koja svjedoči o religijskom životu stanovnika antičke Senije, više puta i prijeko potrebnim pretpostavkama nastojali što dublje prodrijeti u razne segmente života antičkoga grada. Naravno da je još puno toga nepoznato, pa postojeće praznine i nejasnoće mogu popuniti ili razriješiti samo daljnja istraživanja, kojima ovim radom dajemo svojilog.

larly from antiquity. Within activities of the City Museum of Senj, archaeological excavations were conducted whenever possible, the dominant ones regarding ancient Senia. The excavations were conducted by Ante Glavičić from the founding of the Museum to his retirement in 1997. He published the excavation results and his considerations in *Senjski zbornik*. Blaženka Ljubović continued to take care of archaeological heritage deposited in the City Museum in Senj. She also writes reports about the rescue archaeological excavations in *Senjski zbornik*.¹ Other renown archaeologists and historians published their important works in which they treat specific finds and problems, or they emphasize importance of ancient Senia in short reports as associates in the scientific journal *Senjski zbornik*.²

We have already emphasized that importance of Senia in ancient period is not in proportion to the amount of available data i.e. that relatively small number of archaeological finds testifies to its great importance. This means that we cannot penetrate deeper into all aspects of life of the ancient city which was the most important center of this part of the eastern Adriatic coast throughout its existence. However on the basis of scanty traces of material culture we must at least try to reconstruct parts of history of ancient Senia hoping that some lucky find may supplement our present knowledge which is not negligible. Therefore we tried to unify archaeological material which testifies to religious life of the residents of ancient Senia sometimes with necessary hypotheses, in an attempt to penetrate various segments of life in an ancient city. Of course there are many voids in our knowledge, and gaps and obscurities can be filled or solved only with further research to which we offer our contribution with this work.

1. Kako ne bismo previše otišli u širinu, ovdje donosimo samo tumačni prikaz historijata i stanja istraživanja. Spomen osoba zaslužnih za današnje poznavanje problematike antičke Senije ograničen je samo na one za koje držimo da su svojim izravnim terenskim radom učinili najviše pri otkrivanju, obradi i prezentaciji nalaza iz doba antičke Senije. Druge, isto tako ugledne i zaslužne arheologe i povjesničare, koji se u svojim radovima, a u okviru obrade čitric teme, dotiču problematike antičke Senije ovaj put poimence ne navodimo. Njihova su djela, kao i djela spomenutih, navedena u popisu korištene literature.

2. Problematika antičke Senije nezaobilazna je i u drugim uglednim znanstvenim časopisima i monografskim publikacijama u kojima se obrađuju razni segmenti i problemi rimskodobne povijesti i antičke baštine na istočnoj jadranskoj obali.

1. We will present only concise review of history and state of explorations, not to be too extensive. We mention only the persons who contributed most with their direct field work to unearthing, analyzing and presenting the finds which enabled improvement of knowledge of themes of ancient Senia. On this occasion we will not mention other renown and deserving archaeologists and historians who dealt with themes concerning ancient Senia in their works. They are mentioned in the bibliography as well as the works of the previously mentioned authors.

2. Themes regarding ancient Senia are unavoidable in other renown scientific journals and monographs in which various segments and problems of Roman-era history and ancient heritage on the eastern Adriatic coast are dealt with.